

ОЙКОНІМІКОН УКРАЇНИ: МИНУЛЕ Й СЬОГОДЕННЯ (на матеріалі Тернопільщини)

У статті розглянуто особливості становлення фрагмента ойконімікону Тернопільської області від часу першофіксації до сьогодні, проаналізовано основні структурно-дери́ваційні й номінаційні типи назв поселень регіону, встановлено, що характерною рисою ойконімів Тернопільської області є наявність багатьох назв, утворених за архаїчними словотвірними моделями, що вказує на давній характер заселення цього терену.

Ключові слова: апелятив, антропонім, етимологія, ойконім, перша писемна згадка, структурно-словотвірний тип.

Дослідження історії будь-якого регіону обов'язково передбачає вивчення історії його культурного освоєння, яка, безперечно, відбивається в назвах поселень. Саме тому ойконіми — це своєрідні мовні пам'ятки, які, крім власне мовних, містять також історичні, географічні й етнографічні відомості. Розкрити їх можна за допомогою спеціальних ономастичних студій. Історико-етимологічне дослідження назв хуторів, сіл, селищ, міст, містечок — одне з пріоритетних завдань не лише української чи слов'янської, а й світової ономастики загалом, адже назви населених пунктів, виникаючи в різні періоди історії того чи іншого регіону, акумулюють надзвичайно багату інформацію про особливості заселення конкретного терену, а саме: про етнічний склад першопоселенців, специфіку їхньої матеріальної і духовної культури, особливі прикмети топооб'єктів, названих відповідними ойконімами тощо.

Становлення української ойконімної системи відбувалося протягом багатьох століть. Кожний регіон України в цьому розумінні не схожий на інші. Один, наприклад, належить до старожитніх, де люди селилися з давніх-давен, другий — не має такої історії, в освоєнні третього відбувалися перерви. Отже, важливе значення для формування ойконімікону певного краю мають час і спосіб його заселення. У пропонованій розвідці досліджуємо формування ойконімної системи Тернопільщини, яка належить до давно заселених територій у межах України. Про це свідчить, зокрема, значна частка літописних ойконімів, писемно зафіксованих ще в часи Київської Русі й Галицько-Волинської держави, як-от: *Збараж, Кременець, Тереховля, Шумськ* (ЕСЛГНПР¹, 73, 151, 157, 175), а також реалізація в ойконімії регіону архаїчних словотвірних моделей, мотивація багатьох ойконімооснов давніми українськими (слов'янськими) апелятивами й іменами, які з огляду на їхню мовно-історичну характеристику можна віднести до лексики праслов'янського або ранньоукраїнського мовного фонду.

¹ Список скорочень див. у кінці статті.

Тернопільщина розташована на заході України, межує з п'ятьма областями (Хмельницькою — на сході, Івано-Франківською (частково) та Чернівецькою — на півдні, Івано-Франківською (частково) та Львівською — на заході, Рівненською — на півночі). Територія краю належить до трьох історично-етнографічних земель України: Волині (Північна Тернопільщина), Галичини (західні райони), Поділля (східні терени). У межах сучасної Тернопільської області налічується 17 районів (Бережанський, Борщівський, Бучацький, Гусятинський, Заліщицький, Збарзький, Зборівський, Козівський, Кременецький, Лановецький, Монастирський, Підволочиський, Підгаєцький, Терехівський, Тернопільський, Чортківський, Шумський), 1022 села, 17 містечок і 18 міст (АТУ, 2012, 312). Територія Тернопілля заселялася поступово й у різні часи. У процесі її освоєння людиною не було якихось значних перерв. Для того щоб наочніше уявити етапи заселення цього регіону, необхідно вдаватися до короткого історичного екскурсу.

Дослідники відзначають, що заселення цього наддністрянського краю (Дністер — основна водна артерія, притоки якої формують гідрографічну мережу Тернопільщини) сягає в глибину тисячоліть. Цьому сприяли і своєрідний місцевий ландшафт (горбистий рельєф переходить у пологість схили прирічкових терас), і багата природа, і родючі землі². Так, зокрема, територію Поділля (частина сучасної Тернопільської області) люди почали освоювати ще в добу раннього палеоліту (близько 300 тис. років тому). У пізніші часи тут локалізують нащадків високорозвиненої трипільської культури, а вже з поч. I тис. н. е. Середню Наддністрянщину заселяють ранньослов'янські племена, що надійно підтверджують археологічні пам'ятки (лише на території Заліщицького р-ну проживало кілька племен дакійського походження³). Узагалі Волинь і Поділля з рубежу і перших століть н. е. стають важливим ареалом проживання корінного слов'янського населення⁴. Фактично з того часу й надалі якихось чужорідних елементів у середовищі місцевих, слов'янських, мешканців не зафіксовано, що й зумовило відповідно стабільність тут мовно-історичних процесів, які, зрозуміло, не могли не відбитися на словникові тутешніх жителів, зокрема в такій його частині, як топонімія.

У першій половині X ст. ці терени, заселені переважно тиверцями й уличами, потрапляють у сферу впливу Київської Русі, у складі якої були понад 200 років. У середині XII ст. Тернопільщина входила до складу Галицької й Волинської земель: у межах Волинської землі було Шумське князівство (існувало нетривалий час) із центром у Шумську, а Галицької — Терехівське (центр у Терехівлі) й Звенигородське (нині м. Звенигород Бучацького р-ну), з 1199 р. — до Галицько-Волинського князівства⁵. З 1340 р. колишня Червона Русь, куди входила й Тернопільщина, потрапляє під владу Польщі. Відтоді землі краю перебувають у складі Речі Посполитої. 1434 р. створено Руське та Подільське воєводства. У межах Руського воєводства терени тодішньої Тернопільщини стали частиною Галицької землі, Галицького й Терехівського повітів (АТУУ, 21, 25). До По-

² *Винокур І. С.* Історія лісостепового Подністров'я та Південного Побужжя (від кам'яного віку до середньовіччя). — К. ; О., 1975. — С. 3.

³ *Наулко В. І., Перковський А. Л.* Етнічна історія Поділля // Поділля: історико-географічне дослідження / Артюх Л. Ф., Галушок В. Г., Балтарович З. Є. та ін. — К., 1994. — С. 34–35.

⁴ *Баран В. Д.* Ранні слов'яни між Дністром і Прип'яттю. — К., 1972. — С. 4; *Бидзиль В. Й.* Етническая карта Восточной Европы первой пол. I тыс. н. э. // Становление раннефеодальных славянских государств : Материалы науч. сессии пол. и сов. историков (Киев, 1969 г.). — К., 1972. — С. 23.

⁵ *Гуменюк С. К.* Як складалася територія Поділля // Тези доп. Поділ. історико-краєзнавчої конф. (жовтень 1965 р.). — Хмельницький, 1965. — С. 48.

дільського воєводства входила тільки південна частина нинішньої Тернопільської області⁶. Проте не всі землі Тернопільщини в першій чверті XV ст. підпорядковувалися Польщі, частина з них перебувала в юрисдикції Великого князівства Литовського (ідеться про Волинь, у складі якої було Кременецьке намісництво; АТУУ, 25). Таке розмежування території досліджуваного регіону не було тривалим у часі — лише до 1569 р. (Люблінська унія). Відтоді Тернопілля входить лише до Польського королівства⁷. На землях, підпорядкованих Польщі, активно впроваджувано польське й німецьке (магдебурзьке) право, що давало можливість розширювати давні міста й села (найдавніші поселення виникли в тих місцях, де в князівську добу були закладені так звані городи) й зводити нові⁸. Такі кроки влади спонукали людинність заселяти зазначені терени. Принагідно зауважимо, що великі землевласники, для того щоб привабити нових поселенців, надавали їм різні пільги, звільняючи нові села й селища на 10–20 років від сплати різних податків, що й зумовило виникнення поселень на зразок *Воля, Волиця, Слобода, Слобідка*⁹. Щоправда, густина населення Тернопільщини того часу не була рівномірною. На демографічну ситуацію регіону істотно вплинув воєнно-політичний чинник. Починаючи з кінця XV ст., принаймні частина Тернопілля (його північні райони) перебувала в зоні постійних нападів татар, що спричинило появу значної кількості пустих селищ. Населення краю, щоб запобігти винародовленню, споруджувало або укріплювало замки, які повинні були відбивати навалу чужинців¹⁰. У наступні століття внаслідок численних воєнних конфліктів на територію Тернопільщини активно переселяються мешканці суміжного Подільського воєводства (особливо це стосується другої половини XVII ст., коли Річ Посполита воювала з Османською імперією¹¹). Однак уже після 1699 р., коли турки повернули Речі Посполитій територію Поділля, яким володіли з 1672 р., спостерігаються зворотні процеси переселення сюди селян і міщан з Руського і Волинського воєводств (наприкінці XVII ст. ці терени, порівняно з іншими українськими землями, були найкраще залюднені), куди входила значна частина Тернопільщини. Нових мігрантів приваблювали широко практиковані подільськими магнатами, які повернулися до своїх володінь, слободи, про що вже йшлося¹². Однак такі переміщення населення не могли вплинути на вже сформований ойконімікон досліджуваної території (до речі, значна частина назв поселень у західній частині Поділля, куди входила й Тернопільщина, історично засвідчена вже в другій половині XIV — першій половині XV ст.¹³). Подальші суспільно-політичні пертурбації в регіоні, зумовлені, зокрема, поділами Польщі (1772 р. Австрія захопила південно-захід-

⁶ Крикун Н. Границі Подольського воєводства в XV–XVIII веках // Крикун М. Подільське воєводство у XV–XVIII ст.: Статті і матеріали.— Л., 2011.— С. 39.

⁷ Крикун М. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в XV–XVIII ст. Кордони воєводств в світлі джерел.— К., 1993.— С. 180.

⁸ Редька Я. П. Формування регіональних топо- (ойконімічних) систем із погляду діахронії // Студії з ономастики та етимології. 2004 / Відп. ред. О. П. Карпенко.— К., 2004.— С. 150.

⁹ Кордуба М. Земля свідком минулого. Географічні назви як історичне жерело.— Л., 1924.— С. 8.

¹⁰ Волянук І. Ойконімія Північної Тернопільщини XVI ст. // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. «Мовознавство».— Тернопіль, 2011.— Вип. 2(19) 2008–1(20) 2011.— С. 175.

¹¹ Крикун М. Стан заселеності Подільського воєводства наприкінці XVII ст. // Крикун М. Подільське воєводство у XV–XVIII ст.— С. 379.

¹² Там же.— С. 399–400.

¹³ Білецька О. Поділля на зламі XIV–XV ст.: до витоків формування історичної області.— О., 2004.— С. 198.

ні й частково західні частини Кременецького повіту; 1793 р. частина Тернопільщини (північні райони) перейшла до Росії¹⁴), не позначилися помітно на вже усталеній ойконімній системі Тернопілля. Лише в ХХ ст. назви поселень краю, як й інших регіонів України, зазнали потужного впливу тодішньої радянської ідеологічної системи, що спричинило появу численних штучних ойконімів, не пов'язаних з попередньою історією регіону¹⁵.

Попередній екскурс в історію Тернопільщини мав на меті проілюструвати давність її заселення. Яскраве підтвердження цього — широка представленість в її онімійній архаїчних словотвірних моделей назв поселень: 1) первинні відапелятивні ойконіми (напр.: *Нивра, Скалат*); 2) похідні з формантами *-ьн-, -ець, -иця*, основи яких характеризували різні топографічні риси навколишньої місцевості (напр.: *Кременець, Зарваниця, Глинна, Кальне*); 3) відтопонімні деривати із суфіксом *-ськ-* (напр.: *Торське, Угорськ, Шумськ*); 4) утворення із суфіксом збірності *-ьје* (напр.: *Залися, Залужся*); 5) давні топографічні композити (напр.: *Звенигород, Ридодуби*); 6) деривати з індивідуально-присвійним суфіксом **-јь* (напр.: *Жизномир, Збараж, Сураж*); 7) посесиви із суфіксами *-ів (-ев-, -ов-), -ин* (напр.: *Зборів, Перемилів, Почаїв, Космирин, Слов'ятин*); 8) множинні утворення від патронімів на *-ич* (напр.: *Гиновичі, Ярославичі*); 9) родові назви на *-и* (напр.: *Дуліби, Горигляди*); 10) похідні від групових локальних назв на *-ани / -яни* (напр.: *Бережани, Добрівляни, Шумляни*). Звичайно, перелік словотвірних моделей, представлених в ойконімійній Тернопільщини, не обмежений наведеними структурами. Тут наявні й інші, хронологічно пізніші, наприклад: відапелятивні назви на *-ц(і), -ів-ц(і), -ин-ц(і)*, похідні з формантом *-ів-ка* тощо. Найпродуктивнішими структурно-словотвірними типами в системі ойконімів досліджуваної території є посесивні утворення із суфіксами *-ів- (-ев-, -ов-), -ин-,* присвійно-відносні деривати на *-ів-ка*, похідні від назв мешканців на *-ани/-яни* й *-ц(і), -ів-ц(і), -ин-ц(і)*. Схарактеризуємо кожний із згаданих структурних типів ойконімів Тернопільщини, починаючи з найдавніших утворень.

1. До найдавніших ойконімів, як стверджував С. Роспонд, треба віднести відапелятивні топографічні назви, не ускладнені спеціальним топонімним формантом¹⁶. Їхні основи мотивовані особливостями місцевого ландшафту, що насамперед впадали у вічі першопоселенцям. Із таких ойконімів на терені Тернопільщини можна назвати *Вікно* (Гусятинський р-н), *Града* (Кременецький р-н), *Нивра* (Борщівський р-н), *Обич* (Шумський р-н), *Скалат* (Підволочиський р-н) та ін. Для частини цих назв зафіксовано їхні апелятивні відповідники, що чітко вказують на мотивацію доонімної семантики таких ойконімів, наприклад: *вікно* 'місце в болоті, не заросле водоростями; місце, де вирує вода' (ЕСУМ, 1, 398), що є континуантом праслов'янської лексеми-метафори **okъno* (ЕССЯ, 32, 45–47); *града* (діалектне твердіння *p*) < *grьda* 'смуга гір' < псл. **gręda* (ЕСУМ, 1, 608); *обич* < *обіч* < *обоч* 'схил' (ЕСУМ, 1, 194) < псл. **obbočь* (ЕССЯ, 26, 111). Інші ойконіми цієї моделі в процесі своєї еволюції втратили зв'язок з апелятивною лексикою (вона не відбита в сучасних загальнономовному і діалектному словниках). Це відповідно свідчить про їхню архаїку. Для таких назв способом лінг-

¹⁴ Крикун М. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в XV–XVIII ст. — С. 67, 71.

¹⁵ Бучко Д., Бучко Г. Характеристика номінації поселень давно і новозаселених територій України (на матеріалі ойконімії Тернопільщини та Миколаївщини) // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. «Мовознавство». — Тернопіль, 2011. — Вип. 2(19) 2008 – 1(20) 2011. — С. 119.

¹⁶ Роспонд С. Структура и стратиграфия древнерусских топонимов // Восточнославянская ономастика / Отв. ред. А. В. Суперанская. — М., 1972. — С. 12.

вістичної реконструкції можна відновити праформу й імовірну семантику. Зазначене стосується, зокрема, ойконімів *Нивра*, *Скалат*.

Нивра (Борщівський р-н). Назву поселення вперше згадано 1498 р. у формі [*Нивра Велика*] (Сіпінський, 99). Ойконім пояснюємо як фонетично вторинну форму від **Невра*, що, на нашу думку, є лексико-семантичним дериватом від зниклого географічного апелятива **nevъra* < **nevъrĕti* (псл. **vъrĕti* ‘кипіти, вирувати’: ст.-сл. *върѣти* ‘кипіти’, друс. *върѣти* ‘т. с.’, укр. діал. *врїти* ‘варитися, кипіти’¹⁷). Для реконструйованого **nevъra* допускаємо, як можливо, семантику **‘вода, яка не вирує’* (у такому разі ойконім **Невра*, напевно, вторинний щодо незасвідченого мікрогідроніма). Пропоновану семантику підтверджують позамовні дані: поселення *Нивра* розташоване на березі *Збруча*, в основі ж цього гідроніма вбачають місцевий географічний апелятив **збруч* < *збручи* ‘болотисті лужки’, що цілком виправдано щодо мотивації первинної семантики, адже на берегах цієї річки ще й досі наявні острівці давніх боліт. Болото, як відомо, це застоювана вода, тобто така, що не вирує. Пор. також формально ідентичний гідронім *Невра* в басейні Оки (Смолицкая, 223). Можлива й інша версія тлумачення назви **Невра* — як метатезної форми від **Нерва*. На ймовірність такої структури вказує рос. діал. *нерва* ‘залишки після витопленого воску’ (СРНГ, 20, 141). Форму **Нерва* вважаємо дериватом від апелятива **нерва* ‘така, що не рве’ < *не рвати*. Відновлена семантика також могла характеризувати болотисту водойму (згодом назва гідрооб’єкта перейшла за суміжністю на прилегле поселення). Схожу мотивацію доонімної семантики ілюструє, очевидно, укр. гідронім *Нерва́ч* у басейні Дніпра (СГУ, 380) як контрастивний стосовно таких назв водойм: *Ірва* (басейн Стиру) < **Ръва*¹⁸, *Рвач* у басейні Дніпра (там же, 458). Обидві етимологічні версії пояснення структурно-семантичних зв’язків основи назви *Нивра* однаково ймовірні, оскільки спираються на гідрографічну характеристику місцевості, де локалізований цей ойконім¹⁹.

Скалат (Підволочиський р-н). Перша писемна згадка про ойконім датована 1512 р. (без вказівки на словоформу; Томчук, 19). Назва не має підтримки на апелятивному ґрунті. На нашу думку, етимологію цього ойконіма можна з’ясувати у зв’язку з топографією довколишньої місцевості: поряд із поселенням височіє три скелі (Мороз, 62). Крім цього, тут пролягає ще й Товтровий кряж (Тернопільщина, 100). Це дає підстави порівнювати корінь назви *Скалат* з лексемами *скала* ‘великий камінь, скеля’, *скал* ‘крутий схил гори’ (ЕСУМ, 5, 262). Отже, з погляду морфемної будови *Скалат* < *Скал-ат*. В основі цього ойконіма вбачаємо субстантив **скалат* ‘який має скелі’, ‘стосовний до скель’ < *скал-ат(ий)* — дериват із суфіксом *-ат-* (підкреслює ознаку, виражену кореневою морфемою) від *скала*, так як *горбатий* < *горб*.

2. Назви, апелятивна основа яких оформлена суфіксами *-н-*, *-ець*, *-иця*, також можна вважати топографічними з погляду семантики їхніх твірних основ, оскільки значна частина з них виникла способом онімізації апелятивів на позначення характерних ознак довколишньої місцевості. На терені Тернопільщини зазначені структурні типи представлені ойконімами *Кременець*, *Мшанець*, *Зарваниця*, *Глинна*, *Кальне* та ін.

¹⁷ Черниш Т. О. Слов’янська лексика в історико-етимологічному висвітленні (гніздовий підхід).— К., 2003.— С. 178.

¹⁸ Шульгач В. П. Праслов’янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції).— К., 1998.— С. 237–238.

¹⁹ Вербич С. Неври на ойконімній карті України: версії, гіпотези // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника : Філологія.— Івано-Франківськ, 2011.— Вип. 29–31.— С. 98–99.

Власні географічні назви (особливо гідроніми) із суфіксами *-ець*, *-иця* поширені не лише в Україні, але й в усій Славії²⁰. Ойконіми з цими формантами можна трактувати або як деривати онімного рівня: у цьому разі вони походні від якогось твірного топоніма (пор., наприклад, потік і село *Мишанець* у Старосамбірському р-ні Львівщини (СГУ, 381) і ліс *Мишаний*, відзначений там же — ОКІУМ), або як утворення, що виникли в результаті онімізації відповідного апелятива із суфіксами *-ець*, *-иця* на позначення певної географічної семантики (часто через посередництво суміжного мікротопоніма, гідроніма), пор., наприклад: укр. *бистриця* ‘бистрина річки’ (Дзедзелівський, 116), діал. *студениць* ‘джерело’ (Онишкевич, 2, 262) < *студенець*. З погляду семантики топонімооснови серед ойконімів на *-ець*, *-иця* переважають назви, що характеризують різноманітні географічні прикмети навколишньої місцевості²¹. Цю думку промовисто ілюструють подані нижче ойконіми.

Кременець (райцентр; літописна форма *Креманийць*; ЕСЛГНПР, 73). Назва мотивована географічним апелятивом *кременець*, *крем'янець* ‘крем'яна, кам'яниста ділянка землі’ (Бучко, 1999, 38), на реальність функціонування якого в минулому вказують також інослов'янські відповідники: хорв. *Kremenac* — назва полонини, слн. *kremenec* ‘кремінь’, слц. *kremenec* ‘гірська порода з кременем’, п. *krzemieniec* ‘кам'яниста дорога; кремінь’ < псл. **kremeenъ* (ЕССЯ, 12, 116).

Мишанець (Зборівський і Тереховлянський р-ни). Пам'ятки фіксують ойконім із 1463 р. — *Мишанець* (АКЛС, 54). Цю назву можна трактувати як дериват із суфіксом *-ець* від імовірного твірного топоніма *Мишаний(-а, -е)* або ж як утворення від незасвідченого апелятива **мишанець* (< **тъшапъ(ъ)*) (ЕССЯ, 21, 13) ‘порослий мохом’.

Зарваниця (Тереховлянський р-н). Писемні джерела засвідчують цю назву з 1436 р. (Тернопільщина ІМС, 3, 263–264), у 1550 р. — *Zarwanica*²². В основі ойконіма вбачаємо апелятив **зарваниця*, що виник у результаті субстантивації (за допомогою суфікса *-иця*) ад'єктива *зарваний* (пор. укр. гідроніми *Зарваний* у басейні Пруту л. Дунаю; похідний *Зарванець* на Закарпатті (СГУ, 207); на основі наведених назв білоруська дослідниця Т. М. Богоедова відновлює гідронімний архетип **Zarъvanъ(-a, -o)*²³ < *зарвати*, значення якого переконливо ілюструє діал. *зърва* ‘урвище, брила землі’ (ЕСУМ, 5, 36). На підставі викладеного для апелятива **зарваниця* можна відновити семантику *‘місце, де зарвана земля’. На підтримку запропонованої версії наведемо спільнокореневі назви гідро-

²⁰ Ковалик І. І. Словотворча будова української топоніміки (назви населених пунктів із суфіксом *-иц-я* (*-ниц-я*)) // Питання українського мовознавства. — Л., 1960. — Кн. 4. — С. 137–143; Трубачев О. Н. Названия рек Правобережной Украины : Словообразование. Этимология. Этноинтерпретация. — М., 1968. — С. 171; Ćurčić D. Neki hidronimijski formanti / Hidronimi sa suf. *-ica* u Stnoj Gori i pribaltiku izm. Visle i Odre // Hydronimia Słowiańska : Materiały z IX konferencji Komisji Onomastyki Słowiańskiej przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów (Mogilany, 1986). — 1989. — S. 184–195; Domański J. Staropolskie nazwy Bystrycy (Бистриці) i jej dopływów // Onomastica. — 1972. — R. 17. — S. 83–84; Rzetelska-Feleszko E. Polskie nazwy miejscowości z suf. *-ica* // Studia z filologii polskiej i słowiańskiej. — 1974. — T. 13. — S. 43–53; Rzetelska-Feleszko E. Wielkopolskie nazwy geograficzne z suf. *-ica* do końca XVI wieku. I. Nazwy miejscowości // Slavia Occidentalis. — 1977. — T. 34. — S. 83–89.

²¹ Борек Г. К проблеме восточнославянских топонимов на *-ица* // Восточнославянская ономастика : Материалы и исследование / Отв. ред. А. В. Суперанская. — М., 1979. — С. 160–161.

²² Худащ М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (відапелятивні утворення). — Л., 2006. — С. 101.

²³ Богоедова Т. Н. Отглагольная лексика в гидронимии славян: названия, мотивированные глаголами **ръвати* // Актуальные вопросы славянской ономастики : М-лы II Междунар. науч. конф. (Гомель, 11–12 ноября 2004 г.). — Гомель, 2004. — С. 19.

об'єктів, як-от: п. *Wyrwanica, Przerwanica* (басейн Вісли), укр. *Ірваниця* в басейні Дніпра²⁴.

Назви з формантом **-н-** (**-ьн-**), за словами польського ономаста Г. Борка, належать до найдавнішого шару слов'янських топонімів і пов'язані з відповідними апелятивними прикметниками²⁵. Здебільшого це утворення неонімного рівня деривації, тобто похідні від апелятивних аналогів, у складі яких суфікс **-ьн-** указував на відносність ознаки, вираженої твірною основою.

Глинна (Козівський р-н). Назва відома з 1502 р. у формі *Glynna* (Czarla, 74). Ойконім утворений, найімовірніше, способом трансонімізації ідентичного мікротопоніма на зразок **Глинна* (місцевість) з подальшою еліпсизацією опорного складника. В основі назви — прикметник *глинний* < *глина*.

Кальне (Зборівський р-н). Перша згадка про ойконім сягає 1448 р. — *Kalne* (Czarla, 95). Назва поселення мотивована прикметником *кальний(-е)* 'брудний, нечистий' (Грінченко, 2, 211) ~ 'болотистий' < *кал* 'болото' (Грінченко, 2, 208). Внутрішню форму ойконіма (можливо, первісно аналогічної назви суміжного гідрооб'єкта) мотивувала ознака *'поселення на заболоченій місцевості'. Ойконімічні відповідники відзначені в різних регіонах України (АТПУ, 165). На давність таких утворень указує їхній спільнослов'янський ареал (ЕССЯ, 9, 129).

3. Назви поселень із прикметниковим суфіксом **-ськ-** (крім пізніх радянської доби) належать до відтопонімних дериватів. Формант **-ськ-**, приєднуючись до певної твірної основи, указував на пов'язаність відповідної назви із суміжним топооб'єктом. Ойконіми, оформлені цим суфіксом, відзначені в різних слов'янських ареалах. На давність таких утворень на Тернопільщині вказує, зокрема, літописна назва *Шумськ* (1149 р.) (див. далі).

Торське (Заліщицький р-н). Назва відома з 1440 р. (Тернопільщина ІМС, 2, 209), у XVI ст. — *Torskie* (Крикун, 2011, 197). З огляду на функцію суфікса **-ськ-** ойконім можна вважати дериватом від незасвідченого топоніма **Тор(а, и)*, мотивованого, ймовірно, укр. *тор* 'уторована дорога' (Грінченко, 4, 275), 'колія' < псл. **torъ* (ЕСУМ, 5, 602). Малопереконливою видається версія М. Л. Худаши, який пов'язував цю назву з антропонімом *Торко*²⁶, оскільки за умови такого зв'язку ойконім мав би форму *Торків(-ова, -ове)*.

Угорське (Шумський р-н). Писемні джерела датують ойконім з 1545 р. — з *Угорского* (ЛМ, 586). Досліджувана назва має паралелі в інших регіонах України та за її межами: урочище *Угорське* поблизу Києва, назва поселення *Угорская* (*УГор*) в колишній В'ятській губ. Росії, ойконім *Ugorsko* на півдні Славії (Боснія і Герцеговина). Як слушно зазначає І. М. Железняк, для словотвірного аналізу ойконіма *Угорськ(-а, -е)* показовий зв'язок з назвою *УГор* (варіант російського ойконіма), пор. ще мікротопонім *Угор* на Чернігівщині, *Угор'е* в Білорусі. Наведені назви постали внаслідок лексикалізації й онімізації первинного словосполучення у *гор(и)* 'біля гори (гір)'²⁷. Аналізований ойконім *Угорськ(-е)* можна пояснювати і як утворення із суфіксом **-ськ-** від імовірного **Угор(а, и)* або ж **Угорка*.

²⁴ Там же. — С. 18–19.

²⁵ Борек Г. Восточнославянские топонимы с формантом **-ьн-** // Восточнославянская ономастика / Отв. ред. А. В. Суперанская. — М., 1972. — С. 90.

²⁶ Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів). — Л., 2004. — С. 349.

²⁷ Железняк І. М. Київський топонім *Угорське* та споріднені утворення // Студії з ономастики та етимології. 2010 / Відп. ред. І. В. Єфименко. — Луцьк, 2010. — С. 51–52.

Шумськ (місто-райцентр). Як уже зазначалося, ойконім належить до літописних назв. Прикметно, що протягом тривалої історії (перша писемна згадка — 1149 р. — *к Шумську*; ЕСЛГНПР, 175) цей ойконім не змінив своєї первісної форми. Непереконливо вважаємо версію С. Роспонда, який пов'язував назву *Шумськ* із псл. **šuma* 'ліс'²⁸. Вірогіднішим видається зв'язок ойконіма *Шумськ* із назвою гідрооб'єкта на зразок *Шума, Шумка, Шумок* < шум 'піна, яка утворюється на воді під час швидкої течії', шуміти 'текти із шумом' (Грицак, 80). Цілковито можливо, що таку паралельну назву мала раніше р. Вілія, на берегах якої розташований *Шумськ*.

4. На території Тернопільщини відзначені назви поселень, у складі яких виокремлюємо давній суфікс збірності -*ъје*, як-от *Залисся, Залужжя* та ін. Про архаїку цієї моделі свідчать відповідні апелютиви, поширені в різних слов'янських регіонах, наприклад: укр. *заріччя* 'долина за потоком', бр. *зарэчча* 'простір за річкою', п. *zarzeczce* 'земля, місцевість по той бік річки', слц. *zariečie* 'т. с.'; укр. *загір'я* 'місце за горою', бр. *загор'е* 'місце біля гори', рос. *загорье* 'місце за горами', серб., хорв., слн. *zaborje*, ч. *záhoří*, слц. *záhorie* 'т. с.'²⁹. З огляду на наявність апелютивів із суфіксом -*ъје*, тотожних із власними географічними назвами, ойконіми з цим формантом можна кваліфікувати як такі, що постали способом онімізації відповідних загальних лексем, або ж на основі перенесення за суміжністю ідентичних назв місцевостей³⁰.

Залисся (Чортківський р-н). Писемні пам'ятки фіксують цю назву з 1622 р. у формі *Zalesie* (Крикун, 2011, 189). Ойконім пояснюють як результат лексикалізації та онімізації словосполучення *за лісом*³¹. З іншого погляду, *Залисся* < *залісся* 'узлісся' (ЕСУМ, 3, 265): 'поселення на узліссі'.

Залужжя (Зборівський р-н). У писемних джерелах ойконім уперше згадано в 1444 р. (ІМСТ, 311), 1463 р. як *Залуژه* (AKLS, 54). У контексті викладеного вище цю назву трактуємо як результат онімізації географічного апелютива *залужжя* 'місцевість за лугом (лугами)' (пор. укр. *залужжя* 'низовина'; ЕСУМ, 3, 297).

5. До давніх словотвірних моделей східнослов'янських ойконімів С. Роспонд справедливо відносив композитні топографічні утворення³². Хронологія цих дериватів сягає праслов'янських і глибше часів³³. Це двохосновні назви зі сполучним голосним або без нього, наприклад: *Білгород, Вишгород, Стародуб*. Семантика таких ойконімів мотивована значенням їхніх складників.

Звенигород (Бучацький р-н). На Тернопільщині засвідчений ще один *Звенигород* — у Борщівському районі, однак ця назва не первісна для позначуваного поселення, оскільки датована лише першою чвертю XVII ст. До цього часу село називалося *Дзвиняче* (*Zwiniacze*; Крикун, 2011, 200). Щодо першого ойконіма, то його, напевно, треба ідентифікувати зі *Звенигородом Червенським*, згаданим у літописі 1086 р.³⁴ Топонімні аналоги відомі на Київщині, а також у Болгарії, Ро-

²⁸ Роспонд С. Структура и стратиграфия древнерусских топонимов // Восточнославянская ономастика / Отв. ред. А. В. Суперанская. — М., 1972. — С. 68.

²⁹ Шульгач В. П. Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції). — К., 1998. — С. 324, 326.

³⁰ Buczko D. Українські конфіксальні ойконіми на загальнослов'янському фоні // Z badań nad polsko-ukraińskimi powiazaniami językowymi / Pod red. D. Buczki, M. Lesiowa. — Lublin, 2003. — S. 112.

³¹ Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (відапелютивні утворення). — С. 96.

³² Роспонд С. Знач. праця. — С. 52.

³³ Sędzik W. Z problematyki prasłowiańskich kompozytów : Studia z językoznawstwa słowiańskiego / Pod red. F. Sławskiego, H. Mieczkowskiej. — Kraków, 1995. — S. 191–194.

³⁴ Роспонд С. Знач. праця. — С. 52.

сії, Польщі (ЕСЛГНПР, 62). Дослідники, правильно трактуючи структурні складники назви **Zvьnigordь* < **zvьn-* (< **zvьnĕti*) і **gordь*, не одностайні щодо її внутрішньої форми.

1. С. Роспонд пропонував дві версії стосовно походження цього ойконіма: 1) на час наближення ворога в місті «дзвонили», оповіщаючи всіх його мешканців про загрозу; 2) у межах міста були церкви з дзвіницями³⁵.

2. Із першою версією С. Роспонда погоджувався автор «Етимологічного словника російської мови» М. Фасмер (Фасмер, II, 86).

3. В. П. Нерознак препозитивний компонент топоніма *Звенигород* виводив від дієслова *звеніти* зі значенням ‘текти з шумом’. Згідно з такою логікою, первинна семантика цієї назви, ймовірно, пов’язана з гідронімоосною *Звьн-*³⁶.

4. М. Л. Худаш, критично проаналізувавши версії попередників, запропонував свою: *Звени-* — імператив від *звонь* ‘звук’. Відповідно *Звенигород* — це ‘місто, яке звучить своєю славою’. М. Л. Худаш, на нашу думку, помилково отожднював літописний *Звенигород* (між Серетом і Збручем) із *Звенигородом* у Пустомитівському р-ні Львівської області, адже рр. Серет і Збруч (притоки Дністра) локалізовані на території Тернопільщини, а не Львівщини³⁷. На наш погляд, найпереконливішою є версія про мотивацію ойконіма *Звенигород* значенням ‘місто, де дзвонять, оповіщаючи поселенців про наближення ворога’. Пояснення назви у зв’язку з гідронімом *Звняч* (*Дзвняч*) менш імовірно з огляду на чітку мотивацію в цьому разі семантики лише першого складника ойконіма *Звенигород* (таке тлумачення, напевно, зумовлене пізнішим зближенням із згаданою гідронімоосною, що, до речі, й засвідчив ойконім *Звенигород* у Борщівському р-ні). Крім цього, у часи середньовіччя назви міст, похідні від гідронімів, мали у своєму складі суфікс *-ськ-*, що підтверджують такі ойконіми, як *Мінськ*, *Полоцьк* (аналогічну думку висловлював і М. Л. Худаш³⁸). Гіпотеза про походження складника *звьн-* (*Звен-*) від іменника *звонь* ‘звук’ некоректна через те, що імперативні форми утворюються від дієслів, а не від іменників.

Ридодуби (Чортківський р-н). У писемних джерелах назва цього поселення відома з 1600 р. (без зазначення словоформи; Тернопільщина ІМС, 3, 496). Ойконім, найімовірніше, утворений унаслідок трансонімізації ідентичного мікротопоніма, в основі якого незасвідчений сучасними джерелами апелятив-комполіт **ри-додуб(и)*, для якого можна припускати праслов’янську архаїку з огляду на фонетичну й морфемну структуру складника *рид-* < *pid-* < **rĕd-*, який уважаємо рефлексом нерозширеного суфіксом *-ьк-* прикметника **rĕdъjь* ‘рідкий’. Відновлена лексема **rĕdodqbь(y)* позначала, напевно, *‘дубове рідколісся’. Пропонована реконструкція — органічне доповнення до системи лексичних реліктів з препозитивним компонентом **rĕd-*, представлених здебільшого у сфері антропонімії³⁹.

6. На окрему увагу заслуговують назви поселень, утворені за словотвірними моделями з різними формантами на позначення належності певній особі. З кількісного погляду в ойконіміконі Тернопільської області їх, порівняно з іншими структурними групами, найбільше. Серед цих дериваційних типів виокремлюємо назви поселень з індивідуально-присвійним суфіксом **-jь*, посесиви на

³⁵ Там же.

³⁶ Нерознак В. П. Названия древнерусских городов.— М., 1983.— С. 76–77.

³⁷ Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (відапелятивні утворення).— С. 108, 109.

³⁸ Там же.— С. 108.

³⁹ Шульгач В. П. Реконструктивні можливості антропонімії // Актуальні питання антропоніміки // Відп. ред. І. В. Єфіменко.— К., 2005.— С. 251–252.

-ів- (-ев-, -ов-), -ин. Хронологічно найдавнішими утвореннями правильно вважають ойконіми з формантом *-їь. Це загальнослов'янська модель, початок формування якої сягає ще праслов'янського періоду (перша половина I тис. н. е.⁴⁰). Вона була продуктивною до XIII–XIV ст.⁴¹. Зазначений суфікс приєднувався переважно до двочленних особових імен (комполітів), а також до їхніх скорочених форм — гіпокористиків.

Жизномир (Бучацький р-н). У писемних джерелах назва представлена з 1457 р. як *Zysnomirz*⁴². Щодо начебто пізньої, як для моделі із суфіксом *-їь, першої фіксації ойконіма, то треба мати на увазі певну її умовність, адже відносно пізні засвідчення назви поселення в писемних джерелах не завжди відбиває реальний час її постання, що найчастіше зумовлено станом джерел того часу. На думку польського мовознавця З. Бабука, перша письмова згадка щонайменше на 7–8 століть відділяє топонім від часу його виникнення⁴³. Назва *Жизномир* утворена за допомогою індивідуально-присвійного суфікса *-їь від давнього композита *Жизномиръ*, відображеного також в іменникові західних слов'ян, пор., наприклад, чеське особове ім'я *Žiznomir*⁴⁴.

Домаморич (Тернопільський р-н). Початково ойконім мав форму **Домамиръ*, на що вказує його фіксація в 1241 р. — *Домамира пещера*⁴⁵. Це означає, що колись поряд із селом була печера якогось *Домамира*, який, очевидно, і заснував тут поселення. Отже, в основі назви давнє слов'янське особове ім'я *Домамиръ*⁴⁶, оформлене суфіксом *-їь, яке можна порівнювати (перший компонент) з такими антропонімами: *Домаборъ*⁴⁷, *Домажиръ*, *Домагостъ*⁴⁸.

Збараж (місто-райцентр). Первісна назва поселення *Збыражъ* (1211 р.; ЕСЛГНПР, 151) — дериват із суфіксом *-їь від антропоніма *Збырадъ* < **Избырадъ* (пор. формально подібне друс. *Избыгневъ* < **jъzbygněvъ*; ЭССЯ, 9, 19) із закономірними фонетичними змінами на давньоукраїнському ґрунті -дж- > -ж-. На поширеність особової назви *Збырадъ* у слов'янському іменникові вказує, зокрема, його чеський аналог *Sbyrad*⁴⁹.

Передмірка (Лановецький р-н). Сучасна назва вторинна щодо первісної *Передмир(ь)*, уперше відзначеної 1463 р.⁵⁰ — утворення із суфіксом *-їь від композита **Передмиръ*, на реальність якого вказують формально споріднені особові назви з аналогічним препозитивним складником: п. *Przedbor*, *Przedślaw* (Rymut, II, 306).

⁴⁰ Бучко Д. Г. Архітипічні утворення назв на -їь в ойконімії Покуття // Українська історична та діалектна лексика : Зб. наук. праць. — К., 1995. — С. 138–139; Безлай Ф. Назвотворчий процес у словенській мові // Повідомлення Української ономастичної комісії / Відп. ред. К. К. Цілуйко. — К., 1967. — Вип. 4. — С. 14; *Rzetelska-Feleszko E. Nazwy miejscowe // Polskie nazwy własne: encyclopedia.* — Warszawa ; Kraków, 1998. — S. 204.

⁴¹ Селищев А. М. Труды по русскому языкознанию. Язык и общество. Т. 1. Язык и общество / Сост. Б. А. Успенский, О. В. Никитин. — М., 2003. — С. 390; *Rzetelska-Feleszko E. Związki i różnice językowe na obszarze Pomorskie-Wielkopolskim w świetle nazw miejscowych // Onomastica.* — 1989. — R. 33. — S. 14.

⁴² *Купчинський О. А.* Двочленні географічні назви України на *-їь : Матеріали до укр. топонім. словника // Питання історії української мови / Відп. ред. Л. Л. Гумецька. — К., 1970. — С. 119.

⁴³ *Лучик В. В.* [Рец. на:] Babik Zbigniew. Najstarsza warstwa nazewnictwa na ziemiach polskich w granicach wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny. — Kraków, 2001. — 762 s. // Студії з ономастики та етимології. 2005 / Відп. ред. В. П. Шульгач. — К., 2005. — С. 280.

⁴⁴ *Худащ М. Л., Демчук М. О.* Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення). — К., 1991. — С. 70.

⁴⁵ *Купчинський О. А.* Зазнач. праця. — С. 119.

⁴⁶ *Худащ М. Л., Демчук М. О.* Зазнач. праця. — С. 67.

⁴⁷ *Купчинський О. А.* Зазнач. праця. — С. 118.

⁴⁸ *Худащ М. Л., Демчук М. О.* Зазнач. праця. — С. 19, 67.

⁴⁹ Там же. — С. 121.

⁵⁰ *Купчинський О. А.* Зазнач. праця. — С. 121.

Сураж (Шумський р-н). Назва поселення відома з кінця XIV ст. (ІМСТ, 608), 1545 р. — з *Сурожжа* (Поліщук, 49). З того часу й до наших днів ойконім не зазнавав якихось помітних змін. Назва мотивована давнім антропонімом *Сурадъ*⁵¹, ускладненим суфіксом *-їь, що зумовило подальші фонетичні зміни в групі -дї- > -ж-.

Старий Ярослав (нині с. Жабинці Гусятинського р-ну). У писемних пам'ятках ойконім відзначений з 1469 р. як *Stary Jarostlaw*⁵². Сучасна назва (як паралельна до давнішої) починає функціонувати з 1565 р., остаточно замінивши колишню в XVII ст. (Ляскоронский, 14). Ойконім *Ярослав* постав із *Ярославль* < *Ярославъ* + суфікс *-їь з фонетичною зміною -вї- > -вл-.

Крім наведених вище ойконімів Тернопільщини, утворених за допомогою індивідуально-присвійного суфікса *-їь від давньослов'янських двохосновних імен, варто відзначити й ті назви, які нині не засвідчені, але були відомі раніше. Це ойконім *Доброгоще* (*in Dobrohoscze*⁵³) < *Доброгостъ* і назва урочища *Соломир* (поблизу смт Хоростків Гусятинського р-ну)⁵⁴ < **Соломиръ*.

Назви поселень, похідні із суфіксом *-їь на позначення індивідуальної належності, утворювалися в минулому не лише від імен-комполітивів, а й від їхніх скорочених форм на зразок **Любомъ*⁵⁵ < *Любомиль* або *Любомиръ*. На терені Тернопільської області до таких можна віднести ойконім *Ридомиль* (Кременецький р-н). Перша писемна згадка про поселення *Ридомль* датована 1430 р. — *Ридомль* (ССУМ, 2, 31). Однак уже в 1545 р. назву села зафіксовано у двох формах — *Rydoml* і *Radoml* (SG, IV, 423; X, 83). Таке варіантне написання ілюструє також білоруський аналог — с. *Рыдомль* (*Radoml*) у колишній Могильовській губ. (RGN, VIII, 7), пор. ще назву фільварка *Радомя* (*Рыдом, Rydom*) у колишній Мінській губ. (RGN, VII, 504). Можливі дві версії тлумачення ойконіма *Ридомль*:

1) в основі назви — архаїчний антропонім **Рыдомъ*, ускладнений індивідуально-присвійним суфіксом *-їь < **Рыдомъ* (-мї- > -мл'- на східнослов'янському ґрунті). Це ім'я, на переконання білоруської дослідниці Р. М. Козлової, постало в результаті онімізації пасивного дієприкметника теперішнього часу **rydomъ* < **rydati*⁵⁶. З такою думкою погоджується і В. П. Шульгач⁵⁷. Згідно із запропонованою версією, семантику антропонімооснови *Ридом-* мотивувала ознака *'оплакуваний', на що вказує, зокрема, друс. *рыдати* 'оплакувати, сумувати' (Срезневский, III, 210);

2) ойконім *Ридомиль* (*Ридомль*) — фонетично вторинний щодо **Радомиль* (**Радомиль*), що непрямо підтверджують згадані вище варіанти цієї назви. Щоправда, складно пояснити причину субституції *и* — *а* в основі *Рид-* / *Рад-*. Якщо *Радомиль* — етимологічна форма, то це дериват із суфіксом *-їь від антропоніма *Радомиль*, для якого, з огляду на поширеність у різних слов'янських іменниках, реконструйовано праформу **Radomъ* / **Radoma*⁵⁸.

7. Крім суфікса *-їь, індивідуальну належність виражали також форманти -їв- (-єв-, -ов-), -ин, що засвідчують джерельні матеріали, починаючи з XII ст. З

⁵¹ *Роспонд С.* Знач. праця.— С. 77.

⁵² *Купчинський О. А.* Знач. праця.— С. 127.

⁵³ Там же.— С. 115.

⁵⁴ Там же.— С. 121.

⁵⁵ Інакше такі словоформи трактує Р. М. Козлова — як архаїчні пасивні дієприкметники теперішнього часу (див.: *Козлова Р. М.* Беларуская і славянская гідранімія : Праславянскі фонд.— Гомель, 2002.— Т. 2.— С. 166–167).

⁵⁶ Там же.— С. 211.

⁵⁷ *Шульгач В. П.* Нариси з праслов'янської антропонімії.— К., 2008.— Ч. 1.— С. 239.

⁵⁸ *Rzetelska-Feleszko E., Duma J.* Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Szczecińskiego.— Warszawa, 1991.— S. 321; *Шульгач В. П.* Нариси з праслов'янської антропонімії.— С. 238.

XIII–XIV ст. — періоду відмирання моделі із суфіксом *-їь — назви з формантами -ев-, -ов-, -ин стають основними посесивними утвореннями⁵⁹. Однак якщо суфікси -ев-, -ов- приєднувалися до імен з основами на приголосний, то присвійна функція суфікса -ин стабілізувалася в моделі з антропонімами, що мали фіналь -а⁶⁰. На території Тернопільщини ойконіми із зазначеними формантами становлять одну з найпродуктивніших словотвірних моделей.

Будилів (Козівський р-н). Назва відома з 1450 р. (ІМСТ, 360), 1465 р. — *Vudilow*⁶¹. В основі ойконіма антропонім *Будило*, який вважають праслов'янським ім'ям, утвореним за допомогою форманта -ило (вказівка на згрублість) від першого складника імен-комполітів на зразок давньослов'янського *Будивой*, *Будигость*, *Будимиль*. Доступні джерела засвідчують це ім'я в різних регіонах Славії вже у XII ст.⁶²

Зборів (місто-райцентр). Назву вперше згадано на поч. XII ст. (Тернопільщина, 174), 1475 р. — *Szborow* (Czapla, 215). Ойконім мотивований особовим ім'ям *Збор*, яке можна виводити або від **Сьборь* (з < с у результаті одзвінчення глухого після занепаду зредукованого ь)⁶³, або від **Изборь* (у словенів, наприклад, цей антропонім зафіксований уже в IX ст.)⁶⁴.

Нараїв (Бережанський р-н). Джерела фіксують ойконім з 1437 р. у формі *Narajow*⁶⁵. Назва похідна від антропоніма *Нарай*, який, крім українського іменника, відзначений у хорватів — *Naraj* (Leksik, 454) і поляків — *Narajko* < *Naraj* (Rymut, II, 138).

Почайів (Кременецький р-н). Ойконім відомий з 1450 р. (ІМСТ, 380–381), 1630 р. — манастира *Почаевского* (АЮЗР, 1883, 609). Назва похідна від давнього антропоніма *Почай*⁶⁶, на архаїку якого вказує не лише ареал, пор. слов'янські аналоги: хорв. *Роčaj* (Leksik, 516), п. *Poczaj* (Rymut, II, 258), а й структура назви: *Почай* < по-чаяти 'чекати, очікувати', пор. також споріднений антропонім з протилежною семантикою *Нечай* < псл. **нецайь* (ЕССЯ, 24, 110).

Літатин (Бережанський р-н). Писемні пам'ятки фіксують цю назву з 1473 р. як *Lethatin*⁶⁷, що дає підстави пов'язувати її з рідкісним антропонімом **Летята*. У його основі можна вбачати твірне ім'я **Лем / Лета* (*Лета*, як українська власна особова назва, відзначена в пам'ятках з 1552 р.⁶⁸).

Слов'ятин (Бережанський р-н). Доступні джерела досить пізно засвідчують назву *Слов'ятин* (1785–1788 рр. — *Sławentyn*; ЙМ, 280), що, однак, не означає її відсутності в попередні періоди. Форма *Sławentyn* (розкладений голосний *ę*) вказує на початкову назву *Сло(а)в'ятин*, а не *Славутин*, як уважав М. Л. Худаш⁶⁹. Ойконім похідний від давнього особового імені **Слов'ята* (**Слав'ята*; пор. ще чеський аналог *Slavata* (Beneš, 148), п. *Sławata*; Rymut, II, 444), яке можна ква-

⁵⁹ *Rospnod* С. Знач. праця.— С. 85; *Rzetelska-Feleszko* E. Nazwy miejscowe.— S. 206.

⁶⁰ *Rospnod* S. Ze studiów nad polską toponomastyką // *Język polski*.— 1962.— Т. 42. З. 3.— S. 165.

⁶¹ *Худаш* М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних відкомполітних скорочених особових власних імен).— К., 1995.— С. 49.

⁶² *Чучка* П. Слов'янські особові імена українців. Історико-етимологічний словник.— Ужгород, 2011.— С. 87.

⁶³ *Худаш* М. Л., *Демчук* М. О. Знач. праця.— С. 122.

⁶⁴ *Нерознак* В. П. Знач. праця.— С. 79.

⁶⁵ *Худаш* М. Л., *Демчук* М. О. Знач. праця.— С. 137.

⁶⁶ Там же.— С. 182.

⁶⁷ *Худаш* М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних відкомполітних скорочених особових власних імен).— С. 128.

⁶⁸ *Чучка* П. П. Знач. праця.— С. 218.

⁶⁹ *Худаш* М. Л. Знач. праця.— С. 186.

ліфікувати як дериват на **-ят-а** від першого складника композитів на зразок укр. *Славомир*⁷⁰, п. *Sławomir* (Rymut, II, 444).

8. До давніх ойконімічних утворень відносимо також формально множинні назви від патронімів на **-ич** < ***-itjo**. Це один із структурних типів назв поселень, що вказує на раннє освоєння людністю певної території⁷¹. Вважають, що ойконіми цієї моделі почали функціонувати ще в період розпаду праслов'янської спільноти, і це підтверджує їхня представленість у багатьох слов'янських топоніміконах⁷². Деякі дослідники зараховували назви на **-ич(і)** до похідних безпосередньо від певного антропоніма, наприклад: *Гориславичі* — патронім від особової назви *Горислав*⁷³. Однак таке тлумачення дещо претензійне, оскільки від назви *Горислав* закономірно очікувати патронім (ім'я, похідне від назви батька) *Гориславич*, а не *Гориславичі*. З погляду структури ойконіми на **-ич(і)** — це множинні форми від патронімів на **-ич**, на що звертає увагу знаний польський ономаст К. Рымут: такі назви, за своєю генезою, є формами множини відповідних патронімів⁷⁴. Зазначений тип ойконімів на Тернопільщині нечисленний, хоча, безперечно, представлений окремими назвами, як-от: *Гиновичі*, *Мишковичі*, *Ярославичі* та ін. Зазначимо, що в сенсі структури назви на **-ич(і)** давніші порівняно з похідними на **-ов-ич(і)**, **-ев-ич(і)**, які виникли внаслідок перерозкладу основи антропонімів на **-ев-**, **-ов-**, ускладнених власне патронімічним суфіксом **-ич**. Найчастіше такі ойконіми утворювалися від давніх імен-композитів, у пізніші часи твірні основи назв на **-ич(і)**, **-ев-ич(і)**, **-ов-ич(і)** могли мотивуватися й християнськими іменами⁷⁵.

Гиновичі (Бережанський р-н). Пам'ятки засвідчують цей ойконім з 1475 р. (без вказівки на словоформу; ТЕС, I, 353). З погляду структури це форма множини від патроніма **Гинович*, який має аналоги в слов'янському іменникові, наприклад: білоруські ойконіми *Гіневічы* в Мінській обл. (Рапановіч, 72) й на Вітебщині (RGN, II, 352), п. *Ginowicz* — антропонім (Rymut, I, 235). Особову назву **Гинович* можна розглядати як утворення із суфіксом **-ов-ич** від імені **Гин(а)* (пор. ще польський антропонім *Gina*; Rymut, I, 235), на реальність якого вказують похідні: укр. прізвище *Гинич* (Редько, I, 207), білоруський ойконім *Гиновка* в колишній Могильовській губ. (RGN, II, 352) тощо.

Мишковичі (Тернопільський р-н). Назва відома з 1564 р. (без зазначення словоформи; ІМСТ, 553). Можливі дві версії пояснення цього ойконіма: 1) форма множини (так звана родова, або віродинна, назва) від патроніма *Мишкович* (Горпинич, 186) < *Мишко* < *Михайло*; 2) результат онімізації катойконіма *мишковичі* 'вихідці (переселенці) із с. *Мишків* (нині Заліщицький р-н Тернопільської обл.)', адже назви на **-ич(і)**, **-ов-ич(і)** могли позначати й жителів певних поселень або місцевостей⁷⁶.

⁷⁰ Чучка П. П. Зазнач. праця.— С. 324.

⁷¹ Безлай Ф. Зазнач. праця.— С. 11–14; Роспонд С. Зазнач. праця.— С. 52.

⁷² Бучко Д. Аналіз ойконімії конкретного регіону крізь призму номінації (на матеріалі ойконімії Тернопільщини) // *Miasto w perspektywie onomastyki i historii / Pod red. J. Sarnowskiej-Giefling i M. Graf.*— Poznań, 2010.— С. 319.

⁷³ Худаш М. Л., Демчук М. О. Зазнач. праця.— С. 53.

⁷⁴ Рымут К. Происхождение параллелизма **-owic-** / **-ic-** в западнославянских патронимических формах // Rymut K. *Szkice onomastyczne i historycznojęzykowe.*— Kraków, 2003.— S. 75.

⁷⁵ Rzetelska-Feleszko E. *Związki i różnice językowe na obszarze Pomorske-Wielkopolskim w świetle nazw miejscowych.*— S. 9.

⁷⁶ Роспонд С. Зазнач. праця.— С. 50.

Ярославичі (Зборівський р-н). Писемні джерела фіксують ойконім із 1442 р. у незмінній щодо сучасного стану формі — *Jaroslawycze*⁷⁷. В основі назви — патронім *Ярославич*, відомий не лише в українському іменниківі, пор., зокрема, п. *Jarostawicz* (Rymut, I, 338).

Формально множинні ойконіми на *-ич(і)* — це первісно родові, або, як їх називав Д. Г. Бучко, віродинні назви⁷⁸ — сукупність людей, родичів, що заснували поселення⁷⁹. До ойконімів *pluralia tantum* належать також назви з фіналлю *-и*. Основи таких назв також мотивували антропоніми, зокрема й прізвиськового походження, що вказували на ім'я патріарха роду чи батька родини, наприклад: *Башуки, Дедеркали, Дуліби, Горигляди* та ін. Вважають, що час виникнення цієї моделі, зокрема назв на *-и*, припадає на перші століття другого тисячоліття нашої ери, проте в писемних пам'ятках вони з'являються приблизно з XV ст.⁸⁰ На території Тернопільської області такі ойконіми непоодинокі. Деякі з них цікаві для дослідника саме з погляду походження і структурно-семантичної характеристики твірного антропоніма.

Дуліби (Буцацький р-н). Перша згадка про цю назву датована 1379 р. (Тернопільщина ІМС, 1, 605), 1440 р. — *Dylyby* (Михайловський, 233), 1542 р. — *Duleby* (ZD, VIII, 165). Дехто з дослідників припускав, як імовірно, версію про походження цього ойконіма від етноніма *дуліби* — назви давньоукраїнського племені, представники якого проживали на Волині й суміжних землях, не відкидаючи водночас і можливої мотивації основи назви поселення антропонімом *Дуліб(а)*⁸¹. На нашу думку, зв'язок ойконіма *Дуліби* з відповідним етнонімом малоймовірний, оскільки це плем'я, як зазначають історики, на кінець X ст. вже зійшло з політичної арени: одна його частина розчинилася в середовищі протокраїнського населення, а друга — мігрувала на інші терени (відомі чеські, паннонські і каринтійські *дуліби*)⁸². Крім цього, навіть якщо припускати, що ойконім *Дуліби* все-таки пов'язаний з етнонімом *дуліби*, складно уявити, щоб окремі представники цього племені, закладаючи поселення, дали йому назву всього племені, а не відбили в основі ойконіма своє власне ім'я як першозасновників. Тому вірогіднішою видається думка про походження ойконіма *Дуліби* від прізвиська *Дуліб(а)*, засвідченого і в інших слов'янських мовах: бр. і рос. *Дулебъ*⁸³, хорв. *Duliba* (Leksik, 147), п. *Duleba* (Rymut, I, 157).

Горигляди (Монастирський р-н). Найраніші писемні відомості про ойконім сягають першої половини XV ст.: 1421 р. (Тернопільщина ІМС, 3, 39), 1437 р. — *Horehladi*⁸⁴. Погоджуємося з М. Л. Худашем і М. О. Демчук, які вбачали в основі цієї назви родове ім'я **Гориглядь*, що виникло внаслідок поєднання складників *горъ* 'вгору' й *глядъ* < *глядѣти* 'дивитися'. На підтвердження такого пояснення вказує староукраїнський синонім *Горизра* (XVI–XVII ст.) < *гори* < *горъ* + *зрѣти* 'бачити, дивитися'⁸⁵.

⁷⁷ Худаш М. Л., Демчук М. О. Знач. праця. — С. 96.

⁷⁸ Бучко Д. Аналіз ойконімії конкретного регіону... — С. 319.

⁷⁹ Купчинський О. А. Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень. — К., 1981. — С. 21.

⁸⁰ Бучко Д. Аналіз ойконімії конкретного регіону... — С. 319.

⁸¹ Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів). — С. 110.

⁸² Войтович Л. Галицько-волинські етюдії. — Біла Церква, 2011. — С. 10–11.

⁸³ Худаш М. Знач. праця.

⁸⁴ Худаш М. Л., Демчук М. О. Знач. праця. — С. 63.

⁸⁵ Там же. — С. 64.

9. Словотвірний тип назв поселень на **-ани** / **-яни** сформувався переважно способом онімізації ідентичних апелятивів на позначення людей за певними характерними особливостями місцевості, на якій вони оселилися, наприклад: *Бужани, Лужани, Нагоряни*. З-поміж ойконімів на **-ани** / **-яни** можна виокремити й інші семантичні групи: 1) відкатойконімні деривати на зразок *Перемишляни* < *перемишляни* ‘вихідці з Перемишля’; 2) назви, мотивовані апелятивами на позначення людей, що вийшли (переселилися) з певного регіону, як-от: *Волиняни* < *волиняни* < *Волинь*⁸⁶. На Тернопільщині представлені переважно ойконіми на **-ани** / **-яни** першого типу, тобто похідні від апелятивів на позначення людей за природними особливостями місцевості свого оселення.

Бережани (містечко-райцентр). Назва відома з 1375 р. (без вказівки на словоформу; Герета, 8), 1416 р. — *Brzezany*⁸⁷. В основі ойконіма апелятив *бережани* ‘люди, що оселилися на березі’. Таку мотивацію додатково підтверджує географічна характеристика селища, яке розташоване в глибокій долині р. Золотої Липи (Тернопільщина, 118).

Добрівляни (Заліщицький р-н). Давні писемні фіксації відтворюють таку структуру ойконіма: 1440 р. — *Dambrowlin* (Михайловський, 232), 1530 р. — *Dobrowlany*⁸⁸, 1636 р. — *Dobrowlany* (Крикун, 2011, 188). Назва з кореневим *o* не первинна, а вторинна щодо *Дубровляни* (на це, власне, вказує форма *Dambrowlin*, у якій звукосполук **-am-** — результат розкладу носового *o*) < *дубровляни* (< *дубровляни*) ‘поселенці коло діброви, дубового лісу’ < *дуброва* < **dobrova* (ЭССЯ, 5, 93). Фонетична структура ойконіма, очевидно, досить рано зазнала зміни у > *o*, можливо, внаслідок зближення з лексемою *добро*.

Шумляни (Підгаєцький р-н). Пам’ятки фіксують ойконім із 1437 р. — *Schumlani*⁸⁹. Назва, функціонуючи з того часу до сьогодні, не зазнала якихось змін у своїй фонетичній структурі. З погляду словотвору — це лексико-семантичний дериват від апелятива *шумляни* < *шум’яни* (-mj- > -ml’-), який не можна трактувати однозначно. З одного боку, так могли називати ‘поселенців біля або серед шуму — лісу’⁹⁰, пор. з цього приводу споріднене зх.-укр. *шумава* ‘Богемський ліс’ (Желеховський, II, 1101), а з другого — ‘людей, що оселилися на березі пот. **Шум(a, u)*’, пор. зх.-укр. *шум* ‘піна’ (там же), або ‘вихідців із місцевості *Шум, Шуми*’, пор., наприклад, ойконім *Шуми* на Вінниччині (АТУ, 2012, 34).

Серед інших дериваційних типів назв поселень, широко представлених в ойконіміконі Тернопільщини, треба відзначити назви з формантами **-ці**, **-ів-ці**, **-ин-ці** й **-ів-ка**, які разом з посесивними утвореннями на **-ів-** (-ев-, -ов-) є найпродуктивнішими структурними типами ойконімів досліджуваного регіону. Виникнення назв поселень на **-ці**, **-ів-ці**, **-ин-ці** пов’язують з періодом Київської Русі. У писемних джерелах XIV–XV ст. вони становлять уже цілком сформовану ойконімну модель⁹¹. На території Тернопільської області такі ойконіми відомі з XIV ст. Протягом наступних століть їх кількість щоразу зростає, що зумов-

⁸⁶ Царалунга І. Українські топоніми на **-ани** (**-яни**).— Хмельницький, 2007.— 157 с.; Бучко Д. До проблеми ойконімів України на **-ани** (**-яни**) // Acta onomastica.— 2008.— R. 2.— S. 60–70.

⁸⁷ Худащ М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (відапелятивні утворення).— С. 21.

⁸⁸ Царалунга І. Зазнач. праця.— С. 55–56.

⁸⁹ Там же.— С. 64.

⁹⁰ Там же.

⁹¹ Бучко Д. Аналіз ойконімії конкретного регіону крізь призму номінації (на матеріалі ойконімії Тернопільщини).— С. 319.

лено, очевидно, активними процесами заселення цього терену. Зауважимо, що основна маса ойконімів з цим формантом у староукраїнський період окреслює досить чіткий ареал — переважно Поділля й Буковину, меншою мірою — Волинь і Галичину. За спостереженнями Д. Г. Бучка, на Тернопіллі такі ойконіми здебільшого групуються навколо Збаража, Кременя й Теревовлі⁹². Ойконіми з формантами **-ці**, **-ів-ці**, **-ин-ці** частина дослідників вважає відпатронімними назвами, тобто безпосередньо похідними від імені батька якоїсь особи. Зокрема, Д. Г. Бучко стверджував, що з назв поселень на **-ів-ці**, **-ин-ці**, без сумніву, патронімними є ойконіми *Панківці*, *Прокопівці*, *Іванківці* та ін., оскільки нам відомі ті власні імена, від яких указані назви походять⁹³. Ту саму думку цей дослідник відстоював і в своїх пізніших студіях⁹⁴. Із таким тлумаченням ойконімів зазначеного типу погоджуються Ю. О. Карпенко⁹⁵, М. Л. Худаш⁹⁶ і низка представників молодшого покоління ономастів⁹⁷. Однак пояснення ойконімів на **-ів-ці**, **-ин-ці** як відпатронімних утворень некоректне з наукового погляду, оскільки патронім — це дериват від імені або прізвища батька: *Балич* < *Бала*, *Годів* < *Год*, *Калитин* < *Калита* (Редько, 1, 29, 220, 429). Отже, відпатронімний ойконім — це назва поселення, пов'язана з ім'ям батька (предка), що колись проживав у цій місцевості, наприклад: *Глібовичі*, *Путятичі*⁹⁸, *Мстиславичі*, *Пуховичі* (Подольская, 141). Ойконіми з формантами **-ів-ці**, **-ин-ці** з погляду структури треба кваліфікувати як форми множини, що постали в результаті онімизації відповідних апелювативів на позначення назв людей, які мешкали в цих поселеннях, названих ім'ям першозасновника, наприклад: двір чи хутір, що його заснував *Яцко*, первісно називався *Яцків*, а люди, які там проживали, — *яцківці*⁹⁹. Ойконіми на **-ів-ці**, **-ин-ці** могли також указувати на вихідців з інших поселень, як-от: *б'яликовці* < с. *Білик* Хмельницької обл.¹⁰⁰ Аналогічну думку щодо пояснення словотвірної моделі назв поселень на **-ів-ці**, **-ин-ці** висловлюють й інші дослідники і не лише в Україні. Згадаємо, зокрема, словенського мовознавця М. Сноя, який, пояснюючи такі ойконіми, зазначає, що, наприклад, *Іванківці* (*Ivanjkovci*) — це 'мешканці *Іванкового* поселення', *Хвалетинці* (*Hvaletinci*) — 'мешканці поселення, яке заснував *Хвалета*'¹⁰¹. На підставі викладеного можемо констатувати, що ойконіми на **-ів-ці**, **-ин-ці** виникли не безпосередньо від імені засновника поселення, а лексико-семантичним способом від загальної назви людей, що там проживали, яка походила від імені (прізвища) власника (засновника) поселення. Відмінність між ойконімами з формантами **-ів-ці** та **-ин-ці** лише

⁹² Бучко Д. Г. Українські топоніми на **-івці**, **-инці** в XIV–XV ст. // Питання історії української мови / Відп. ред. Л. Л. Гумецька.— К., 1970.— С. 95.

⁹³ Там же.— С. 91.

⁹⁴ Бучко Д. Аналіз ойконімії конкретного регіону крізь призму номінації (на матеріалі ойконімії Тернопільщини).— С. 319.

⁹⁵ Карпенко Ю. О. Конспект лекцій. Топоніміка гірських районів Чернівецької області.— Чернівці, 1964.— С. 19, 29.

⁹⁶ Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від апапелювативних антропонімів).— С. 11–12.

⁹⁷ Дика Л. Л. Ойконіми Вінниччини, мотивовані слов'янськими особовими іменами // Студії з ономастики та етимології. 2007 / Відп. ред. В. П. Шульгач.— К., 2007.— С. 89; Торчинська Н. М., Торчинський М. М. Словник власних географічних назв Хмельницької області.— Хмельницький, 2008.— С. 76, 78.

⁹⁸ Німчук В. В. Українська ономастична термінологія (проект) // Повідомлення Української ономастичної комісії / Відп. ред. К. К. Цілуйко.— К., 1966.— Вип. 1.— С. 32.

⁹⁹ Кордуба М. Що нам кажуть назви осель? — Л., 1938.— С. 14.

¹⁰⁰ Гумецька Л. Л. Нарис словотвірної системи української актової мови XIV–XV ст.— К., 1958.— С. 45.

¹⁰¹ Snoj M. Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen.— Ljubljana, 2009.— S. 166, 170.

структурна, тобто зумовлена формою твірною для апелятива на позначення колективних мешканців антропоніма: якщо ім'я засновника населеного пункту закінчувалося на приголосний або на -о, то від нього утворювався відантропонімічний ойконім на -ів- (-ев-, -ов-), який уже, власне, і слугував словотвірною базою для зазначеного апелятива (-ів- + -ці > -ів-ці), наприклад: *Вас(ь)ківці* < *васьківці* < *Васьків(-ове)* < *Васько*; *Глухівці* < *глухівці* < *Глухів(-ове)* < *Глух(ий)*; якщо ім'я засновника поселення закінчувалося на -а, то похідний від нього ойконім містив суфікс -ин (-ин + -ці > -ин-ці): *Варваринці* < *варваринці* < *Варварин(-е)* < *Варвара*; *Микулинці* < *микулинці* < *Микулин(-е)* < *Микула*. На території сучасної Тернопільщини назви на -ів-ці, -ин-ці — один з найпродуктивніших дериваційних типів.

Кудринці (Борщівський р-н). Назва відома з кінця XV ст.: 1493 р. — *Sudryncze*¹⁰². Ойконім мотивований апелятивом *кудринці* 'мешканці Кудринового поселення': *Кудринці* < *кудринці* < *Кудрин(-е)* < *Кудра* / *Кудря*, пор. сучасні українські прізвища *Кудра*, *Кудря* (Редько, 1, 551).

Лисівці (Заліщицький р-н). У писемних джерелах ойконім згадано з 1418 р. — *Lysowcze* (Михайловський, 223). Назва постала в результаті онімізації апелятива *лисівці* 'мешканці Лисового поселення': *Лисівці* < *лисівці* < *Лисів(-ове)* < *Лис*, пор. сучасне українське прізвище *Лис* (Редько, 1, 598).

Пищатинці (Борщівський р-н). Ойконім відомий з 1487 р. (без зазначення словоформи; Тернопільщина ІМС, 1, 523), 1545 р. — *с Пещатинец* (ЛІМ, 196). В основі назви — апелятив *пищатинці* 'мешканці поселення, яке заснував *Пищата': *Пищатинці* < *пищатинці* < *Пищатин(-е)* < **Пищата*.

Формально з ойконімами на -ів-ці, -ин-ці споріднені назви поселень з формантом -ці, мотивовані колективними назвами людей, не пов'язаних з якимсь власником. Прикметні риси семантики твірних основ таких назв визначали фізіографічні особливості місцевого ландшафту.

Залісці (Збарзький р-н). Уперше ойконім засвідчено в 1569 р. — *Залісцы* (Теодорович, 22). Назва утворена способом онімізації апелятива *залісці* (< *заліс-ці*) 'люди, що оселилися за лісом'. Ідентичні ойконіми зафіксовані на Волині й Хмельниччині (АТУ, 2012, 478).

Темногайці (Шумський р-н). У пам'ятках ойконім відзначений з 1545 р. (без вказівки на словоформу; Тернопільщина ІМС, 3, 594), 1606 р. — [*Темногайці*] (КЗС, 2, 135). В основі назви — апелятив *темногайці* (*темн-о-гай-ці*) 'мешканці поблизу темного гаю'.

Ойконіми з формантом -ів-ка, на відміну від назв поселень на -ів-ці, -ин-ці, можна вважати відантропонімічними похідними, хоч у початковий період становлення цієї словотвірної моделі (XVI ст.) назви на -ів-ка < -ов-ка творилися безпосередньо від топонімів, оформлених суфіксом -ов(-а, -о)¹⁰³. Лише згодом зв'язок між цими двома структурними типами стерся, унаслідок чого складний суфікс -ів-ка < -ов-ка набув функції топонімного форманта, уможлививши утворення назв поселень безпосередньо від антропонімів. На території Тернопільської області ойконіми із складним суфіксом -ів-ка становлять одну з найпродуктивніших дериваційних моделей. Більшість цих назв мотивована власними

¹⁰² Бучко Д. Г. Надзбручанські топоніми на -івці, -инці // Питання сучасної ономастики : Доповіді й повідомл. IV Республ. ономаст. конф. (Одеса, 1–4 жовтня 1969 р.).— К., 1976.— С. 218.

¹⁰³ Карпенко Ю. А. Топонимическая реконструкция географии и географическая реконструкция топонимии // Actes du XIe Congres international des Sciences onomastiques (Sofia, 28.VI – 4.VI. 1972).— Sofia, 1974.— S. 466.

особовими іменами (християнського походження (чи їхніми народнорозмовними варіантами) або прізвиськовими (відапелятивними) антропонімами).

Вікторівка (Козівський р-н). Назва відома з кінця XVIII ст. — *Wiktorówka* (ЙМ, 57). В основі ойконіма — особове ім'я *Віктор*.

Королівка (Борщівський р-н). Писемні пам'ятки датують цей ойконім першою половиною XV ст. (без вказівки на словоформу; Тернопільщина ІМС, 1, 517), 1604 р. — *Korolowka* (Крикун, 2011, 190). Назва пов'язана з антропонімом *Король* (пор. аналогічне українське прізвище; Редько, 1, 515). Зв'язок ойконімооснови назви *Королівка* з апелятивом *король* мало ймовірний. У цьому разі закономірною була б форма *Королівське* або *Королівщина*.

Варто відзначити також, що в ойконімії досліджуваного регіону наявні назви із складним суфіксом *-ів-ка*, що первісно мали іншу форму й зазнали пізнішого впливу цієї дериваційної моделі.

Заболотівка (Чортківський р-н). Первинна форма ойконіма — *Заболотів*, на що вказує першофіксація 1647 р. — *Zablotow*. Назва *Заболотівка* відзначена лише з XVIII ст. (Крикун, 2011, 189). Її виникнення зумовлене впливом продуктивної словотвірної моделі з формантом *-ів-ка*. Первісна назва поселення містить у своїй структурі суфікс *-ов-*, який не вказує на присвійність: *Заболотов < за-болот(о)-ов* — 'поселення, розташоване за болотом'.

Коханівка (Збарзький р-н). Ойконім зафіксований з кінця XVI ст.: *z ... Kochanowicz*¹⁰⁴. Документ підтверджує первісну форму на *-ів-ці*, а не на *-ів-ка*. Отже, *Коханівці < коханівці* 'мешканці Коханового поселення' < антропоніма *Кохан* (пор. сучасне укр. прізвище *Кохан*; Редько, 1, 127). Пізніша назва *Коханівка* вторинна щодо *Коханівці* внаслідок аналогічного впливу продуктивної словотвірної моделі з формантом *-ів-ка*.

Кобзарівка (Зборівський р-н). У джерелах XV ст. цей ойконім відзначений як *Заруддя* (ІМСТ, 346). Назва *Кобзарівка* виникла внаслідок перейменування первісного *Заруддя* в 1967 р. (АТПТО, 23). Це так званий меморіальний ойконім, мотивований символічною назвою-характеристикою *Кобзар* (Т. Г. Шевченко). Ойконім *Заруддя* — результат трансонімізації ідентичного мікротопоніма, утвореного лексико-семантичним способом від географічного апелятива **заруддя* 'місцевість за рудами' < *рудá* 'заболочена низовина', 'іржаве болото на березі' (Марусенко, 248).

Крім схарактеризованих вище структурно-семантичних моделей назв поселень Тернопільщини, в ойконіміконі цього регіону наявні й інші, про які варто також згадати, незважаючи на те що вони не становлять вагомої частки серед уже проаналізованих. До таких належать назви із суфіксом *-ищ(е)*, відгідронімі ойконіми і найпізніші щодо часу виникнення назви-перейменування радянської доби.

Основна функція суфікса *-ищ(е)* у власних географічних назвах — позначати певне місце. Зазначимо, що це формант не онімного рівня деривації, а апелятивного. Топоніми із суфіксом *-ищ(е)* утворювалися лексико-семантичним способом від аналогічних загальних назв¹⁰⁵. Нечисленні ойконіми на *-ищ(е)*, зафіксовані в Тернопільській області, це підтверджують.

Городище (нп у Зборівському і Козівському районах). Перша писемна згадка про поселення з такою назвою в нинішньому Зборівському р-ні датована 1545 р. — *Городище* (ІМ, 204), у Козівському — 1467 р.: *Grodzisko / Horo-*

¹⁰⁴ Волянук І. Зазнач. праця.— С. 179.

¹⁰⁵ Корепанова А. П. Топо- і гідролексеми з суфіксом *-ище* // Питання гідроніміки : Матеріали III республ. ономаст. (гідронімічної) наради.— К., 1971.— С. 93.

*dyszcz*¹⁰⁶. В основі зазначених назв апелятивів *городіще* ‘місце, де колись був город’ < друс. *gorodъ* ‘укріплення, фортеця; укріплене місто’ < *gorodъ* ‘огорожа’ (ЕССЯ, 7, 40). Ойконіми з основою *Город-* поширені в усій Східній Славії¹⁰⁷, що свідчить (з огляду на ареал) про давній характер таких поселень.

Літовище (Шумський р-н). Ойконім відомий у XVI ст.: 1570 р. — *Литовище*¹⁰⁸. Найімовірніше, назва поселення вторинна щодо суміжного мікротопоніма, мотивованого лексемою *літовіще* ‘літне пасовище’ (Желеховський, I, 410) ~ ‘місце літнього пасовища’.

Людвище (Шумський р-н). Писемні джерела засвідчують ойконім у першій половині XVI ст. — з *Людвиць* (ЛІМ, 572). Наведена фіксація вказує на те, що первісно ойконім мав форму *Людвища*, а не *Людвище*. Суфікс *-ищ(а)*, виокремлений у структурі назви, трактуємо як множинний відповідник до сингулярного *-ищ(е)*, що уможливило аналіз цього ойконіма в колі назв поселень на *-ищ(е)*. В основі ойконіма вбачаємо незадокументований у місцевому словникові апелятив **людвище* ‘залюднене місце’ < **людва* ‘люди’ (пор. укр. *людова* ‘люди’; ЕСУМ, 3, 322), так як *братва* < *брат*, *дітвора* < *дітва*.

Ратищи (Зборівський р-н). У доступних пам’ятках із XVI ст. назва поселення відзначена як *Ratyszcz* (Czapla, 165). Погоджуємося з М. Л. Худаšem, який виводив цей ойконім від аналогічної назви суміжної місцевості, пов’язуючи її з лексемою **ратище* ‘місце, де колись відбулася рать (битва)’¹⁰⁹; мотивація назви апелятивом **ратище* ‘держак списа, спис’ (ЕСУМ, 5, 30) видається, на нашу думку, неімовірною. На підтримку версії М. Л. Худаша вказують апелятиви з інших слов’янських мов: серб. і хорв. *ratište, ratište* ‘поле битви’ < псл. **ortišče* (ЕССЯ, 32, 212), спільнокореневі з досліджуваним ойконімом назви поселень, як-от *Ратне* на Волині, а також у низці регіонів Росії і Білорусі, які пояснюють у зв’язку з друс. *рать* ‘битва’, ‘війна’, ‘напад’, ‘ворожнеча’¹¹⁰. Менш імовірний зв’язок ойконіма *Ратищи* < *Ратище* з апелятивом **ратище* ‘місце платежу’ < *рата* ‘частковий платіж за щось’ (Желеховський, II, 797).

Відгідронімні ойконіми не є якимсь особливим структурним типом лише для Тернопільської області. Такі назви відзначені й на інших теренах. Їх поява зумовлена тим, що люди вибирали для своїх осель найзручніші як щодо розташування, так і різноманітних життєвих потреб місця, якими, безперечно, були прилеглі до річок (потоків) території (наявність води, луків для випасання худоби тощо). Таким чином, уже відому назву річки (поток) поселенці переносили на закладене на її (його) берегах або поблизу село (селище). У досліджуваному регіоні, незважаючи на його густу річкову мережу, відгідронімних ойконімів небагато.

Вілія (Шумський р-н). Від часу першої згадки — 1545 р.: *Вилья* (ЛІМ, 559) — і до сьогодні назва топооб’єкта не зазнала помітних змін у своїй структурі. Поселення розташоване на лівому березі р. *Вілії* (ІМСТ, 603–604), що й зумовило виникнення ойконіма. Етимологію гідроніма досліджував В. П. Шульгач¹¹¹.

¹⁰⁶ *Редька Я. П.* Фонетична адаптація ойконімів Львівської та Галицької земель в історичних джерелах кінця XIV — початку XX ст. // Студії з ономастики та етимології. 2007 / Відп. ред. В. П. Шульгач. — К., 2007. — С. 246.

¹⁰⁷ *Нерознак В. П.* Знач. праця. — С. 62.

¹⁰⁸ *Волянук І. П.* Знач. праця. — С. 180.

¹⁰⁹ *Худаш М.* Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (відапелятивні утворення). — С. 215.

¹¹⁰ *Шульгач В. П.* Ойконімія Волині: Етимолог. словник-довідник. — К., 2001. — С. 116.

¹¹¹ *Шульгач В. П.* Праслов’янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції). — С. 310–311.

Дзвиняч (Заліщицький р-н). Назву зафіксовано в пам'ятках першої чверті XV ст. у формі *Swinacze* (Михайловський, 224). Ойконім уважаємо вторинним щодо назви суміжного гідрооб'єкта *Звиняч* > *Дзвиняч* (р., п. Серету л. Дністра; СГУ, 210) або *Дзвинячка* (вона ж, очевидно, *Звинячка*; СГУ, 210), що тече в Заліщицькому р-ні Тернопільської обл. (СГУ, 170). Мотивація семантики гідронімооснови назви водойми не становить труднощів з огляду на засвідчене укр. *дзвенячий* 'голосний, дзвінкий' (Грінченко, 1, 377) < *звенячий* < *звеніти*: «текла річенька, звеніла» (Грінченко, 2, 128).

Жежава (Заліщицький р-н). Така назва була закріплена за поселенням до 1946 р. З того часу й дотепер село називають *Зелений Гай* (АТПУ, 562; АТПТО, 83). У документах XVI ст. ойконім засвідчено у формі *Žezawa* (Крикун, 2011, 200). На нашу думку, первісну *Жежаву* складно витлумачити однозначно. З одного боку, назва могла розвинутися з **žegjava* (пор. споріднені утворення **žbgavъjъ*, **žegъkjъ*¹¹²), на ймовірність постання якого вказує зх.-укр. *жегті* 'палити, спалювати' (Желеховський, I, 219): **žegjava* 'згарище'. З другого, — ойконім можна кваліфікувати як вторинний, відгідронімний, незважаючи на відсутність сьогодні в досліджуваній місцевості відповідного гідрооб'єкта. Однак на його ймовірне існування в минулому непрямо вказує аналогічна назва р. *Жижжава* (п. Стрия п. Дністра; між рр. Розточка і Березниця; тече в Стрийському р-ні Львівської обл.; СГУ, 196). У цьому разі *Жежава* < *Жижжава* (на підставі е" < и в ненаголошеній позиції), яку можна етимологізувати на основі втраченого в місцевому словникові архаїчного **židjava* 'рідина, течія; мокра, заболочена місцина'¹¹³.

Пилява (Буцацький р-н). Ойконім відомий з XV ст. (без зазначення словоформи; Тернопільщина ІМС, 1, 634). Назва поселення, напевно, пов'язана з незасвідченим сьогодні гідронімом *Пилява*, який, проте, фіксують писемні джерела XVII ст.: так до цього часу називали р. Ікву¹¹⁴. В основі гідроніма *Пилява* вбачаємо лексему-метафору **пилява* (< *пилити* 'здіммати пил', аналогічно *курава* < *курити*) *'дрібні крапельки води, які "розпилює" швидка течія'.

Хронологічно найпізнішими назвами на території Тернопільщини, як, до речі, і в інших регіонах України, є ойконіми, що виникли в другій половині XX ст. Це так звані назви-радянізм, основи яких часто мотивовані лексемами з певним ідеологічним значенням, як-от *Жовтневе*, *Радянське* та ін., що мали на меті пропагувати здобутки радянської влади (на території Тернопільщини було перейменовано близько 60 поселень)¹¹⁵. Деякі з ойконімів цього типу пов'язані зі стилістично нейтральними словами, наприклад *Дружба*, *Мирне*, які замінили, на думку перейменовувачів, немилозвучні або ж ідеологічно нейтральні ойконіми. Пор., наприклад:

Дружба (Теребовлянський р-н). Первісна назва поселення *Зелена* (Городиський, 201–202). З 1967 р. — *Дружба* (АТПТО, 33).

Мирне (Підгаєцький р-н). Попередня назва поселення *Теляче*¹¹⁶. З 1967 р. ойконім змінено (АТПТО, 10, 84).

¹¹² Черниш Т. О. Знач. праця.— С. 396–397.

¹¹³ Вербич С. О. Архаїчні гідроніми Карпатського ареалу: структура, семантика, етимологія // Студії з ономастики та етимології. 2002 / Відп. ред. В. П. Шульгач.— К., 2002.— С. 6–7.

¹¹⁴ Торчинська Н. М., Торчинський М. М. Знач. праця.— С. 361.

¹¹⁵ Бучко Д. Аналіз ойконімії конкретного регіону крізь призму номінації (на матеріалі ойконімії Тернопільщини).— С. 323.

¹¹⁶ Бучко Д. Походження назв поселень Підгаєччини // Підгайці та Підгаєччина / Упоряд. С. Колодницький.— Тернопіль, 2012.— С. 84.

Миролюбівка (Тернопільський р-н). У другій половині XVIII ст. село мало назву *Чорторія* (ЙМ, 330). З 1967 р. — *Миролюбівка* (АТПТО, 36).

Радянське (Кременецький р-н). Джерела XV ст. фіксують цю назву як [*Млинівці*] (ІМСТ, 397). З 1964 р. — *Радянське* (ІМСТ, 397).

Урожайне (Борщівський р-н). До 1967 р. — *Бабинці* (АТПУ, 555; АТПТО, 13) та ін.

Таке перейменування назв поселень вважаємо невмотивованим передусім з історичного погляду, адже кожна власна назва села, селища, містечка, міста є мовним свідком свого часу, а отже, не може бути замінена лише з ідеологічних міркувань. Уважаємо, що історичні (первісні) назви поселень, які здебільшого ґрунтуються на певній місцевій традиції, не повинні замінюватися шаблонними утвореннями, оскільки з втратою такої назви ми втрачаємо надзвичайно цінну інформацію про причини її виникнення, доонімну семантику тощо. Отже, колишні назви поселень (за умови їх зміни з ідеологічних міркувань) варто повернути, засвідчивши, таким чином, повагу до нашого історичного минулого. Відродження давніх назв населених пунктів України, зокрема й Тернопільщини, активно розпочалося з 90-х років XX ст.¹¹⁷, але поки що чимало таких населених пунктів на території України чекає на відновлення своїх первісних назв, чому посприє, сподіваємося, реалізація закону України про декомунізацію («Про засування комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»), який набрав чинності 21 травня 2015 р.¹¹⁸

Підсумовуючи огляд ойконімікону Тернопільщини, доходимо висновку, що в цьому регіоні представлені всі ті структурні типи назв, які характерні для давно заселених теренів: відапелятивні (з топографічною семантикою) утворення, словотвірні моделі на *-*їь*-, *-ин-*-, *-ів-* (*-ев-*-, *-ов-*), *-ич(і)*-, *-ани* / *-яни*-, *-ьїе*-, *-ець*-, *-иця*-, *-ищ(е)*-, *-ц(і)*. Звичайно, наведені дериваційні типи не вичерпують усього переліку ойконімічних структур Тернопільської області. Тут відзначені й інші назви, зокрема ті, що постали внаслідок трансонімізації аналогічних мікротопонімів чи гідронімів, пізніші утворення на *-ів-ка* й так звані ойконіми-радяніزمи. Це свідчить про те, що ойконімна система Тернопільщини формувалася послідовно протягом тривалого періоду й без якихось значних перерв у часі.

Отже, можемо відзначити, що становлення ойконімною системи Тернопільщини відбувалося протягом багатьох століть. Досліджувані назви поселень з погляду номінації чітко поділяються на три типи: 1) ойконіми, що відбивають специфіку місцевого природно-географічного ландшафту; 2) назви, пов'язані відношенням належності з окремою людиною або колективом людей; 3) назви, вторинні щодо суміжних топооб'єктів. Зазначені номінаційні зразки характерні загалом і для ойконімічних систем інших регіонів України. Особливістю ойконімікону Тернопільської області є наявність у його складі багатьох назв, утворених за архаїчними словотвірними моделями, що вказує на давній характер заселення цього терену. Спільним явищем для системи назв поселень Тернопільщини й ойконіміконів інших українських регіонів можна вважати так звані назви-радяніزمи, які не відбивають реальної історії оніма й постали здебільшого внаслідок перейменування давнішої назви того чи іншого населеного пункту.

¹¹⁷ *Стишов О. А.* Українська лексика кінця XX ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації).— К., 2005.— С. 105.

¹¹⁸ *Короленко Б., Майоров М.* Похорон богів : Як Україна очищається від тоталітарної спадщини // Український тиждень.— 2015.— № 47.— С. 21.

Назви поселень Тернопільської області — органічний компонент великої ойконімної системи України, у територіальних фрагментах якої відбулася історія залюднення кожного українського краю і духовна культура його населення.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- АТПТО — Тернопільська область : Адміністрат.-територ. поділ на 1 квіт. 1967 р. — Тернопіль, 1967.— 143 с.
- АТПУ — Українська РСР : Адміністрат.-територ. поділ на 1 верес. 1946 року.— К., 1947.— 1064 с.
- АТУ 2012 — Україна : Адміністрат.-територ. устрій (станом на 1 січ. 2012 р.) / Заг. ред. В. Г. Зайчука; відп. ред. Г. П. Скопненко.— К., 2012.— 784 с.
- АТУУ — Адміністративно-територіальний устрій України : Історія. Сучасність. Перспективи / Куйбіда В. С., Павленко В. П., Яцюк В. А. та ін.— К., 2009.— 616 с.
- АЮЗР 1883 — Архив Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе.— К., 1883.— Т. 6. Ч. 1.
- Бучко 1999 — Бучко Д. Назви найдавніших поселень Тернопільщини // Наукові записки. Сер. «Мовознавство».— Тернопіль, 1999.— Вип. 1.— С. 32–42.
- Герета
Городисський — Герета І. П. Бережани : Ілюстр. краєзнав. нарис.— Л., 1979.— 79 с.
— Городисський Л., Зінчишин І. Мандрівка по Теревовлі і Теревовлянщині : Істор. нарис-путівник.— Л., 1998.— 294 с.
- Горпинич — Горпинич В. О., Тимченко В. Т. Прізвиська Правобережного Степу : Словник (19887 прізвиськ) // Ономастика і апеліативи : Зб. наук. праць / Відп. ред. В. О. Горпинич.— Д., 2005.— 340 с.
- Грицак — Грицак М. А. Назви гідрорельєфу в говірці с. Ясіня Закарпатської області // Питання гідроніміки : Матеріали III республ. ономаст. (гідронім.) наради.— К., 1971.— С. 74–80.
- Грінченко — Словарь української мови / Упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Д. Грінченко.— К., 1907–1909.— Т. 1–4.
- Дзєндзелівський — Дзєндзелівський Й. О. Спостереження над українськими народними назвами гідрорельєфу // Onomastica.— 1972.— R. 17.— С. 109–147.
- ЕСЛГНПР — Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Відп. ред. О. С. Стрижак.— К., 1985.— 253 с.
- ЕСУМ — Етимологічний словник української мови : У 7 т. / За ред. О. С. Мельничука.— К., 1982–2012.— Т. 1–6.
- Желеховський — Желеховський С., Недільський С. Малорусько-німецький словар.— Л., 1886.— Т. 1–2.
- ІМСТ — Історія міст і сіл Української РСР : У 26 т. Тернопільська область.— К., 1973.— 640 с.
- ЙМ — Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики. Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів.— К., 1965.— 354 с.
- КЗС — Кременецький земський суд. Описи актових книг XVI–XVII ст. / Ред. І. Л. Бутич.— К., 1959.— Вип. 1.— 256 с.; 1965.— Вип. 2.— 353 с.
- Крикун 2011 — Крикун М. Кількість і структура поселень Подільського воєводства в першій половині XVII ст. // Крикун М. Подільське воєводство у XV–XVIII ст. : Статті і матеріали.— Л., 2011.— С. 155–230.
- ЛМ — Литовська метрика. Кн. 561 : Ревізії українських замків 1545 року / Підгот. В. Кравченко.— К., 2005.— 600 с.

- Ляскоронский — *Ляскоронский В.* Карта Подольского воеводства // Ляскоронский В. Иностранные карты и атласы XVI и XVII вв., относящиеся к Южной России.— К., 1898.— 38 с., 5 к.
- Марусенко — *Марусенко Т. А.* Материалы к словарю украинских географических апеллятивов (названия рельефов) // Полесье : Лингвистика. Археология. Топонимика / Отв. ред. В. В. Мартынов, Н. И. Толстой.— М., 1968.— С. 206–255.
- Михайловський — *Михайловський В.* Населені пункти Західного Поділля та Подільського воеводства (1402-1444 рр.) у світлі королівських, великокнязівських та старостинських документів // Історико-географічні дослідження в Україні : 36. наук. праць / Відп. ред. М. В. Дмитрієнко.— К., 2003.— Ч. 6.— С. 213–239.
- Мороз — *Мороз В.* Замки Тернопілля.— Тернопіль, 2009.— 176 с.
- ОКІУМ — Ономастична картотека Інституту української мови НАН України.
- Онишкевич — *Онишкевич М. Й.* Словник бойківських говірок : У 2 ч.— К., 1984.
- Подольская — *Подольская Н. В.* Словарь русской ономастической терминологии.— М., 1978.— 199 с.
- Поліщук — *Поліщук В.* Князі Масальські на Волині у XVI ст. За документами Державного історичного архіву Литви (руська титулована знать у просторі Великого князівства Литовського).— К., 2007.— 100 с.
- Рапановіч — *Рапановіч Я. Н.* Слоўнік назваў населеных пунктаў Мінскай вобласці.— Мінск, 1981.— 360 с.
- Редько — *Редько Ю.* Словник сучасних українських прізвищ : У 2 т.— Л., 2007.— Т. 1.— 721 с.; Т. 2.— 1438 с.
- СГУ — Словник гідронімів України / Ред. кол.: А. П. Непокупний, К. К. Цілуйко, О. С. Стрижак.— К., 1979.— 780 с.
- Сіцінський — *Сіцінський Ю.* Поділля під владою Литви / Упоряд. Д. Вашук, М. Мопак.— Кам'янець-Подільський, 2009.— 160 с.
- Смолицкая — *Смолицкая Г. П.* Гидронимия бассейна Оки (список рек и озер).— М., 1976.— 403 с.
- Срезневский — *Срезневский И. И.* Словарь древнерусского языка.— Репринт. изд.— М., 1989.— Т. 1–3.
- СРНГ — Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф. П. Филина и Ф. П. Сороколетова.— М. ; Ленинград ; СПб., 1966–2014.— Вып. 1–47.
- ССУМ — Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / Ред. Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький.— К., 1977.— Т. 1–2.
- Теодорович — *Теодорович Н. И.* Город Кременец Волынской губернии : Церков.-ист. очерк.— Почаев, 1890.— 70 с.
- Тернопільщина — *Ельгорт Б., Нечай С., Приходько М.* Тернопільщина : Путівник.— Л., 1968.— 190 с.
- Тернопільщина ІМС — Тернопільщина. Історія міст і сіл : У 3 т.— Тернопіль, 2014.
- ТЕС — Тернопільський енциклопедичний словник / Гол. ред. кол. Г. Яворський.— Тернопіль, 2004–2005.— Т. 1–2.
- Томчук — *Томчук В., Гаськевич О.* Тернопільщина туристична.— Кременець, 2007.— 48 с., іл.
- Фасмер — *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка.— М., 1964–1973.— Т. 1–4.
- ЭССЯ — Этимологический словарь славянских языков : Праслав. лекс. фонд / Под ред. О. Н. Трубачева, А. Ф. Журавлева.— М., 1974–2014.— Вып. 1–39.
- AKLS — Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie / Wyd. pod kier. Z. L. Radziwińskiego.— Lwów, 1887.— Т. 1 (1366–1506).— 380 s. + Tabl. 3.
- Beneš — *Beneš J.* O českých příjmeních. Rejstříky / Sest. V. Doležalová.— Praha, 1970.— 203 s.

- Czapla — *Czapla A.* Nazwy miejscowości historycznej ziemi Lwówskiej.— Lublin, 2011.— 328 s.
- Leksik — *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske.*— Zagreb, 1976.— 772 s.
- RGN — *Russisches geographisches Namenbuch / Begr. von M. Vasmer.*— Wiesbaden, 1962–1981.— Bd. 1–10.
- Rymut — *Rymut K.* Nazwiska polaków. Słownik historyczno-etymologiczny.— Kraków, 1999–2001.— T. 1–2.
- SG — *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.*— Warszawa, 1880–1902.— T. 1–15.
- ZD VIII — *Źródła dziejowe.* T. 19. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym / Opis. A. Jabłonowskiego.— Warszawa, 1889.— T. 8. Cz. 2.

S. O. VERBYCH

OICONYMS OF UKRAINE: THE PAST AND THE PRESENT (based on Ternopil region)

The article describes peculiarities of formation of the oikonym's fragment on Ternopil region from time first fixation until today. The main structural and derivational types and the nomination of the names of the settlements of the region are analyzed. A characteristic feature of the oikonyms of Ternopil region is the presence of many names formed with archaic word-formative models, which indicates the ancient character of this field.

Key words: appellative, anthroponym, etymology, oikonym, the first written record, structural and derivational type.